

Yard. Doç. Dr. Meral Oralıř
İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Ingeborg Bachmann'ın "Undine gidiyor" Öyküsünün Suya Düřen İzleri

ABSTRACT

The ShortStory of Ingeborg Bachmann "Undine geht"

This article aims to present a study of the reception of Ingeborg Bachmann's *Undine geht*. Her short story "*Undine geht*" from the collection *Das dreißigste Jahr*, deconstructs a major romantic myth by Friedrich de la Motte Fouqué's novella *Undine*. Bachmann's story focuses on themes like critic of social institutions and the masculine power, personal boundaries and the language of fiction. Bachmann discusses the Fictitiousness of the texts and tried to overcome the formal and contextual boundary of the traditional literature.

Keyword / Anahtar sözcükler: Ingeborg Bachmann, the myth of Undine, literature, language, subject

*Und das Subjekt gehört nicht zur Welt,
Sondern ist eine Grenze der Welt.*

Ludwig Wittgenstein

"Üstünde yaşadığımız bu karmakta, dilsizleşmekte ve çılgınlığın önünde geriye çekilmekte olan yıldızda, yüreklerdeki ülkeler boşaltılırken, onca düşünce ve duyguya veda ederken, insanoğlunun sesi bir kez daha yankılandığında, bizler için yankılandığında, bunun insanoğlunun sesi olduğunun bilincine varamayacak biri düşünülebilir mi?" (Bachmann 1998: 49)

diye sorar Ingeborg Bachmann *Müzik ve Yazın* adlı denemesinde. Kendine özgü bir ritmi olan dil insanoğlunun gerçekliğini ne denli ifade edebilecektir? Dil, yazın ve gerçeklik gibi kavramlara ilişkin sorularına birçok yapıtında yanıt arayan Bachmann, *Undine gidiyor* adlı öyküsünde insanoğlunun sesini mitolojide sessizliğiyle bilinen su perisinin serzenişini kendi sesiyle ve yeni bir bakış açısıyla bir kez daha gündeme getirir.

Undine, Latince dalga anlamına gelen "unda" kavramında kaynağını bulan ve 16.yy ortalarında İsviçre ve Avusturya'da yaşayan simyacı, hekim Paracelsus'un "Undene" adını verdiği mitolojik bir figürdür. Su elementini temsil eden Undine ve Nympha'lar sularda, kırlarda, ormanlardaki göletlerde, şelalelerde yaşayan dişi varlıklardır. Bir başka deyişle iyi ve güzeli temsil eden su perileridir ve çirkin, kötüyü temsil eden Melusine'lerin karşıt figürleridir. Undine, Nympha ya da deniz kızları benzer deniz, su perileridir: "ikinci derecede önemli tanrıçalar sayılmakla birlikte, doğa ve insanlar üstüne etkili ve güçlü bilinirler, bu yüzden de büyük tanrıçalar gibi 'yüce' ve 'ulu' sıfatıyla anılırlar. (...) Zeus, Hermes, Apollon, Dionisos gibi büyük tanrılarla ilişkileri olduğu" (Erhat 1984: 239)söylenir der Erhat. Undine aynı zamanda Amphitrite: "Poseidon tanrının eşi Amphitrite de bir deniz kızıdır" (Erhat 1984: 235) ve Nereus Kızları'nı da çağırır: "babalarıyla birlikte denizin dibindeki bir sarayda yaşarlar. (...) bütün deniz tanrıları gibi biçim değiştirmek yetisine sahiptir" (Erhat 1984: 236). Mitolojinin bu önemli kadın figürleri Friedrich de la MotteFouqué'nin *Undine*¹ (1811) masalında, Tschaikowski'nin 3 perdelik *Undine* operasında, Hans Christian Anderson'un *Die kleine Meerjungfrau* (1836) masalında, Giraudoux'nun *Ondine* (1939) oyununda da ve daha birçok yapıtta sevgili, gönülçelen, tehditkâr, ölüme sürükleyen kadın vb özellikleriyle ele alındı. Yazılı metinlerin yanı sıra heykel, müzik, bale vb. birçok sanat dalındaki yapıtlara konu olan Undine figürüne Bachmann'ın öyküsünde bir kez daha rastlarız. Bu kez ortaçağ, romantik dönem yapıtlarının yorumlarını da içine alarak, onlarla metinlerarası bir bağlantı kuran yazarın aşk, edebiyat ve dil nedir gibi soruların yanı sıra savaş sonrası oluşan toplumsal koşullarının, tüketim toplumunun ve toplumsal normlarla belirlenmiş, klişeleşmiş insan tiplerinin bu mitolojik varlığın ağızından eleştirmesi söz konusudur. Undine figürü, Bachmann'ın metninde edebiyat tarihinin ona dişi bir varlık olarak yüklediği her türlü anlam ve kodlamadan bağımsızlaştırmaya çalıştığı bir anlatı kişisine dönüşür *Undine gidiyor*'da.

Yazarın 1961 yılında yayınlanan bu öyküsü onun *Otuz Yaş* adlı öykü kitabı içinde yer alır. Öykü, şiirsel dilinin yanı sıra epik anlatımı ve dramatik türün de özelliklerini kucaklayarak yazınsal tür açısından zengin bir yapıya

1 Undine, Türkçe çevirisi 2011, Can Yayınları

sahip. “Ah siz insanlar! Siz canavarlar!”² (s. 179) diye başlar. Tüm insanlara hitaben öfkesini, eleştirisini ve şikâyetlerini dilselleştirir anlatıcı. “Hans adındaki siz canavarlar! Hiç unutmayacağım Hans adında! [...] Hans olması gerekiyor birinin adı; hepinizin adı böyledir, biriniz ötekiniz gibi Hans.” (s. 179) Genel bir hitapla başlayan öykü, anlatıcının Hans adında bir erkeğe gönderme yaparak konuşmakta olduğu varlığı kişiselleştirdiğini sanırız. Ancak söz konusu olan özel bir birey değil daha çok anlatıcı tarafından tikelleştirilmiş bir Hans imgesidir. Sizler, siz, sen, canavarlar, zalimler, insanlar diye hitap ettiği Hans, erkekler için kullanılmış bir addir. Önce dış görünümüyle tanıştırılır okura, ardından da metnin tümünde eleştirel bir bakışla anlatılır Hans’ın kim olduğu, neleri yapıp, neleri yapmadığı, neden bir cinsin genel adına dönüştüğü metindeki dışavurumlarda, çağrı ve yergilerde dile gelir:

Hans, Hans... Güçlü ve tedirgin elleriniz, kısa soluk tırnaklarınız, siyah kenarlı kırık dökük tırnaklarınız, bileklerinizi çevreleyen ak manşetleriniz, kolları saçak saçak kazaklarınızla, birbirinin eşi giysileriniz, kaba deri ceketleriniz ve bol yazlık gömleklerinizle siz canavarlar! (s. 179)

Ortak özellik, dahası aynılık özelliği taşıyan birçok kişiden oluşmuş bir gruptan söz edilir. Üniforma benzeri tek tip giyim tarzı olan bu gruptaki kişiler daha çok eril kimliklere sahip. Giysileriyle, kollarındaki ak manşetlerle sembolik anlamda varolan düzeni korumaya gönüllü erkeklerdir Hanslar. Anlatıcı kendisinden ayırarak belirlemeye başladığı “öteki”nin kimliği birbirini yineleyen, örnek alan, aynı kuralların şekillendirdiği, normatif geleneklerin taşıyıcısı konumundaki sembolik figürlerdir. Bu sembolik figürler temelde yazarın eleştirerek karşı koyduğu ve olumsuzladığı bir dünya görüşünün ürünleri olarak öyküye yansılar.

Anlatının aynı zamanda başkışisi olan anlatıcı, ta en başından başlığıyla kendini okuruna tanıtmaya başladığından kendisini fiziksel anlamda betimleme gereksinimi duymaz. Onun bir denizkızı, bir su perisi olduğunu biliriz. “Suyu seviyorum ben, ondaki yoğun saydamlığı, ondaki yeşili seviyorum, sudaki suskun yaratıkları (ben de çok geçmeden onlar gibi susacağım)” (s. 180) cümleleriyle suya olan aidiyetini bir kez daha pekiştirmiş olur. Mi-

² Ihr Menschen! Ihr Ungeheuer!

tolojiden, öykülerden, şiirlerden, operalardan biliriz Undine'nin bir ruha kavuşabilmesi için ölümlü insanoğlundan bir çocuk doğurması gerektiğini, kendisini aldatan erkeğin ölümüne neden olduğunu ya da öfkelenildiğinde kendiliğinden suların derinliklerinde yok olduğunu. Bu bağlamda konuşan 'ben'in suyu çok sevmesi, gelecekte suskun kalmayı seçeceğini, bir zamanlar bir insanoğluna aşık olduğunu, olası bir ayrılığın ardından duyumsadığı öfkeyi bilir gibiyizdir. Metnin başlığıyla bugüne değin yazılmış Undine öykülerini, edebiyat tarihine yerleşmiş su mitoslarına ilişkin bilgileri ve olası önyargıları, metnin okunması ve anlamlandırılmasının önkoşul haline getirmiştir yazar. Bugüne değin metnin nesnesine dönüştürülmüş olan su perisi bu metinde dile gelerek, kendini, öyküleyerek özneleştirir. Şu sözcüklerle başlar anlatmaya kendisini:

Ne zaman ormandaki açıklıktan geçsem de dallar önümde kaçılık açılırsa, sürgünler kollarıma vurarak suları alıp götürse, yapraklar saçlarımdaki damlaları yalasa, Hans adında birine rastladım hep. (s. 179)

Genelde suda zaman zaman da karada yaşayan Undine, karaya çıktığı yerde, ormanın ağaçlarının seyrekleştiği açıklıkta, yani bir ara alanda karşılaşmıştır insanoğluluyla. Her toprağa ayak basış bir hüsrarla sonuçlanmış, her deneyimlenmiş ilişki bir diğeriyle eklemlenmiştir Undine için. Tüm bu deneyimlenmişlikler açısından bakıldığında öykülenmeyen bir geçmiş zamanın pişmanlığını duyarız satır aralarında. Bir zamanlar yaşanmışlıklardan çıkartılmış sonuçlar, alınan dersler metnin "şimdi ve burada"sını oluşturur. Toprakta sabit duran bir hayatın durağanlığıyla gelen olumsuzluklarının farkındalığıdır dile gelen: "Bir daha hiç dönmeyeceğim, bir daha hiç evet demeyeceğim. 'Sen' demeyeceğim, 'evet' demeyeceğim" (s. 180). Topraktaki hayatın yaşanışının kurallara bağlı olduğunu, kurallarınsa yine eril figürler, Hanslar, tarafından belirlendiğini, bununsa yaşamı kendisi deneyimleyerek yolunu açan Undine için kendi 'ben'ini kısıtlayıcı, dahası ket vurucu bir sınır çizimi olduğu dile gelir: "Hiçbir yerde olmamak, hiçbir yerde kalmamak. Sulara dalmak, sulara dinlenmek" (s. 180) Undine için bir varoluş biçimidir. Su arındırıcı, yenileyici, kaygan, akışkan, devingen özellikleriyle onun için yaşanması bir mekânsal düzlemi de oluşturur. Hans'la iletişim kurabilmesinin de yine kaynağı sudadır; toprakta yaşananlara dayanabilmesi, oradaki insanoğlunun hayatına tanık olmayı sürdürebilemesi için sudaki arınmaya

gereksinim duyar: “Mit allem Wassern gewaschen zu sein” (Bachmann 1982: 178) deyimi bu bağlamda metaforik bir anlam kazanır. Avrupa'nın tüm nehirlerinin sularının arındırıcı özelliğini imleyerek denizkızlarının yaşadığı olası su dünyasının gücünü gösterir. Yinelediği hatalarının farkındalığını yaşamayan insanoğlu hep aynı rutinin içindedir. Undine'ye göre su bile onların hatalarını temizlemeye yetmeyecektir. İnsan/oğlu kendi gibi eril iktidarın işleyiş kurallarını benimsemiş kadınları eş tutmuştur kendisine. Bu kadınlar kendilerine sunulan rol modelleri gerçekleştirebilmek için her türlü görevi, sorgulamaksızın yerine getirir ve içinde yaşadıkları tüketim toplumunun hedef kitlesi haline dönüşür.

Bachmann'ın metninde kadının gündelik hayattaki rollerini eleştirmesi ve öyküyü bir kadının ağzından öykülenişi alımlanma sürecinde kadın edebiyatının bir ürünü olarak değerlendirilmiş, eleştirmenlerce böylesi bir çerçeveye yerleştirilen metinde tartışılan diğer sorunsallar göz ardı edilmiştir. Sözelimi Golisch, metnin “kadın edebiyatı” bağlamında ele alınabileceğini ve bu bağlamda da klişelerden oluştuğunu ileri sürer: “[...] in Undine geht (deuten sich) leider bereits die fragwürdigsten Klischees der späten sogenannten ‚Frauenliteratur‘ an „ (Golisch 1997: 104). Ancak bu klişelerin neler olduğunu metninde belirtmez ve ileri sürdüğü tez belirsiz bir varsayım olarak kalır. Beicken'e göre öykü erkeklerin dünyasını yadsıyan, kendi kimliğini doğal bir varlık ve kadınlık arasında tanımlayan figürün kadınları acılı bir ses tonuyla övmesi olarak değerlendirir: “Undine geht, [...] ist zugleich ein heftiges Frauenlob im ‘Schmerzton’, dem Aufschrei verwandt. Wobei Zwitterexistenz zwischen Naturwesen und Frau in ihrem Selbstverständnis kompromißlos eine Menschenwelt, d.h. eine Welt der Männer ablehnt“ (Beicken 1988: 182). Baackmann ise, kadının toplum içindeki rollerinin metin içinde yadsındığına işaret ederek, dişil olanın sabit bir zeminde durmadığını bunun yanı sıra öykülenen kadının sembolik dünyada kendisine sağlam bir yer edinmediğini, o dünyanın bir uzantısı olmadığını söyler: „Der Text entwirft Weiblichkeit als eine fluktuierende Projektion und sprechende Leerstelle, der keine feste Position im Symbolischen entspricht“ (Baackmann 1995: 82). Bachmann'ın birçok metninde olduğu gibi Undine *gidiyor* öyküsü de salt döneminin feminist hareketlerinin etkisinde kalan bir kadının dışavurumları olarak indirgenerek okunmakla birlikte,

yazarın metinlerinin derin yapısında gizlenen sorunsalları da çözümlmeyi yeğleyen araştırmacılar olmuştur elbette. Sözelimi Baumgart bu anlatının bir kadın erkek eşitliği sorunsalının ötesinde insanlığa bakarken yeni bir bakış açısı getirdiğini, geleneksel olanın karşısında cinsiyet sorunlarına farklı bir pencereden bakmayı öneren yeni bir statüye işaret ettiğini belirtir:

Undine, ging es um konkret weniger und unermesslich mehr als um bloß Emanzipation. Ihr Erzählen 'sinn't tatsächlich auf eine andere Verfassung der Menschheit, auf einen 'neuen Status', in dem die Geschlechter aufgehoben sind, auf ein neues Paradies als Abschaffung des alten. (Baumgart 2001: 93f.)

Undine gidiyor farklı ve yeni tartışmaların yolunu açmış sıra dışı bir metindir. Metnin tartışmasız yönü ise günümüze değin anlatılan, canlandırılan deniz kızlarından, su perilerinden farklı olarak Undine'nin kendi perspektifinden metin içinde konuşturulması ve herhangi bir lanete uğramadan kendi başına gitme kararını almasıdır. Bu güne değin Fouqué, Giraudoux vb. gibi yazarların metinlerden deniz kızı, su perisi gibi figürleri onlara dışarıdan bakan anlatıcının aktarımlarından tanıyan okur, Bachmann'ın Undine figürünün ağzından aktarılıyor oluşuyla ona daha yakın bir okuma fırsatı bulmuştur. Böylelikle bugüne değin bilinmedik bir dünya, su dünyasını kendine yaşam alanı seçmiş bir su perisinin sesini duyar metinde. Dış dünyaya ilişkin eleştirilerini dile getirmez su perisi sadece, aynı zamanda onun iç dünyasındaki karmaşanın, çelişkilerin, acıların, hüznlerin ve coşkuların da tanığı eder okuru. Bilinmedik bir dünyanın sınırsızlığı, yazının geleneksel sınırlarını aşarak yazınsal metne yansımıştır. Metnin deneysel kurgusu bağlamında anlatıcının farklı duyguların karşıtlığında duyumsadığı karmaşıklık, kutuplar arasındaki gidiş gelişleri üzerine kurulmuş monologlarını Dorowin sudaki dalgaların hareketlerine benzetir:

"Die[se] Ambivalenz der Gefühle, dieses Schwanken zwischen Sehnsucht und Überdruß, Nähe und Distanz, Anziehung und Abstoßung, verleiht dem Monolog seine eigenartige Dynamik, die einer unaufhaltsamen Wellenbewegung gleicht." (Dorowin 2000)

Undine adının Latince karşılığı "unda"yı da çağrıştıran bu benzetme metnin biçimsel yapısında bulmak olası. Metinde sınırlar ve onların aşılması da bu dalgaları anıştıran git-gellerle gösterilir. Metnin başında da değindiğim gibi

öykü farklı yazın türlerini içinde barındıran, daha doğru bir deyişle farklı yazın türlerini aynı mekânda buluşturarak aralarındaki sınırları kaldıran bir yapıya sahip oluşu bu gidiş gelişlerin ürünüdür. Metinde sudan toprağa çıkan ve yeniden suya gidebilen tek varlık Undine'nin kendisidir. Bu özelliğiyle toprak dünyasına uzaktan bakabilme ve eleştirel yaklaşabilme şansını bulur. Undine, kendi yaşadığı su dünyasından bakarak toprakta, sabit olarak sürdürdüğü insanoğlunun içe dönük hayatını ve yaşadığı toplumu eleştirir. Denizkızlarına, su perilerine ilişkin bildiğimiz tüm efsanelerdeki yerleşik anlamlar, burada kendi ben'ini normatif toplumsal yapının dışında konumlandırmayı deneyen bir kadın anlatıcının ağzından, bildik tüm kodların tersine çevirerek öykülenmesiyle yeniden şekillenir.

Bachmann, Undine mitosunu anlatısında yeniden şekillendirirken onun Undine'si, geleneksel yazının su perisinin bir ruha sahip olabilmesi için insanoğluna gereksinim duyduğuna ilişkin anlamını da ters yüz eder. *Undine gidiyor* öyküsünde anlatıcı, Undine, geleneksel su perisi imgesine karşıtlık göstererek en baştan beri insanoğlunun sahip olmadığı bir ruha sahiptir. Acımasızlığı, kendi türü içinde kapalılığı, doğa ve toplum üzerindeki iktidarıyla ruha gereksinim duyarsa insanoğludur. Yazar bu bağlamda kurduğu oyunların nesnesine dönüşmüş insanoğlunu ve onun inşa ettiği ruhunu yitirmiş bir toplumu eleştirir.

Yazarın toprakta yaşayan insanoğluluyla periler dünyasında yaşayan Undine figürünü karşı karşıya getirmesiyle başlayan metnin paradoksları anlatıcının bu iki dünya arasındaki farkları açığa çıkartmasıyla daha da keskinleşir. Bu net ayırmada geleneksel olanın eleştirisi de belirginleşir. Toprağa yerleşmiş insanoğlu kurumlarıyla kendisini ve gelecek kuşaklarını toprağa daha da sabitleyebilmek için kurumlarına sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Bunlar kendi seçtikleri hayatlar değildir aslına bakılırsa; yine de topraktaki hayatın sürdürülebilirliği bu kurallara bağlıdır:

[...] her biriniz bir başka fakültede artar bilgi ve görgüsü, her biriniz bir başka fabrikada çalışıp yükselirsiniz, kendinizi zorlamadan bara biriktirir ve geleceğin önüne koşulursunuz. (s. 182)

Undine'nin "ayartıcı çağrıları"na bir ara karşılık verecekmiş gibi görünür

insanoğlu. Kapının eşliğine kadar gelse de yeniden kendi güvenli dünyası, evin içine geri döner. Öyküde anlatıcı: "[...] odanın nem ve duman içinde kaldığı zaman, siz orada öyle dikiliyorken işinizin bitik, bundan böyle işiniz bitik, işinizin bitik olduğunu anlamışken" (s. 183) der. İnsanoğlu yaptığı tercihin sonuçlarını bilse de yine kendi dünyasından vazgeçmez görünür. Undine için insanoğlunun oyunlar ve kurallar üzerine kurulu bu hayatı anlaşılabilir bir karmaşa, tüketime odaklanmış bir yinelenmeler bütünüdür: "Sizin anlaşılmayışınız ve sizin anlamayışınız, bu niçin bu neden, neden sınırlar, neden politika, gazeteler, bankalar, borsa ve ticaret vb. neden hep bunlar?" (s. 183). Tüketim toplumunun kamusal alanını kuran eril kimlikleri evlerinin dışında çalışarak para kazanıp söz konusu tüketim döngüsünü tamamlar; bu döngü toplumun kural koyucu kurumları olan üniversiteler, fabrikalar vb. tarafından beslenir. İnsanoğlu her gün aynı kayıtsızlıkla gazetelerini okuyup, radyosunu dinlerken geçim sıkıntısına girmemek için eve para getirir ve kendi kurduğu bu rutinin bir nesnesine dönüşür. Topraktan oluşan Hanslar'ın dünyasındaki hayatlar, kadınlar ve erkeklerin davranış biçimleri önceden tamamlanmış modellerle yinelenir.

Değişime açık olmayan tamamlanmışlık durumunun insanoğluna, erkeklere ve kadınlara, aktarımı, anlamları sabitlemiş kavramlarla inşa edilmiş bir dilin olanaklarıyla gerçekleşir. Dil, insanoğlunun durağanlığını, tutuculuğunu ve aymazlığını aktardığı kadar bir yandan da yinelenmelerin döngüsünü tamamlayabilmenin olanaklarını içinde taşır. Ancak hayatlar kadar durgundur bu dilin sınırları: "Senin konuşmalarında işte öylesine açık seçikti her şey: Kristaller, yanardağlar ve küller, buzlar ve içlerinde yanan ateş" (s. 188). Dilin gücü insanoğlu tarafından keşfedilmiştir. Her durum için kavramları ve sözcüklerden oluşmuş şablonları vardır. Kavramlar kullanılırken hiç üzerlerine düşünülmez. Sadece kullanılır sözcükler. Dil üzerine çok düşünmeden duruma göre sarfedilen gelişigüzel sözcüklerden oluştuğu kadar bir oyundur aslında. Undine için aşk, hayaller ve dilin kendisi de oyunlardan ibarettir. İnsanoğlu hayatını yaşanılabilir kılabilmek için oyunları bulmuştur. Oyunlar hayatı kolaylaştırır ne de olsa. Çünkü her oyunda oyuncuların rolleri ve pozisyonları bellidir: "Oh; oyunu bu kadar güzel kimse oynayamazdı, ey siz canavarlar! Keşfetmediğiniz oyun kalmadı, sayı ve sözcük oyunları, düşsel oyunlar, sevi oyunları" (s. 188). İnsanoğlu oynadığı bu oyunlarda gerçekliği

taklit eder ve bunu da gerçeklik diye nitelendirir Undine açısından: “Adeta öldüresiye gerçek” (s. 188). Kendi dilinin olanaklarıyla yarattığı bir gerçekliktir bu insanoğlunun. Oyunsu bir gerçeklik. Yanılsamaları, değişmez kuralları, uzlaşmaları, sabit anlamları içeren bir dildir bu. Böylesi bir dilin etkisinden kurtulabilmek Bachmann’a göre farklı bir dilin sınırlarını zorlayarak gerçekleşebilir:

Çünkü kalıcı olan şu değil mi: önümüzde hazır bulduğumuz bu kötü dil ile zorlanarak, henüz gerçi yönetimi ele geçirmedüğümüz, ama sezgilerimizi yöneten ve öykülememiz gereken o öteki dilin kapılarını zorlamamız gerekmiyor mu? (Bachmann 1989b: 103)

Undine’nin “ayartıcı çağrıları”na bir ara karşılık verecekmiş gibi görünür insanoğlu. Kapının eşliğine kadar gelse de yeniden kendi güvenli dünyası, evin içine geri döner. Öyküde anlatıcı: “[...] odanın nem ve duman içinde kaldığı zaman, siz orada öyle dikiliyorken işinizin bitik, bundan böyle işiniz bitik, işinizin bitik olduğunu anlamışken” (s. 183) der. İnsanoğlu yaptığı tercihin sonuçlarını bilse de yine kendi dünyasından vazgeçmez görünür. Undine için insanoğlunun oyunlar ve kurallar üzerine kurulu bu hayatı anlaşılmasız bir karmaşa, tüketime odaklanmış bir yinelenmeler bütünüdür: “Sizin anlaşılmayışınız ve sizin anlamayışınız, bu niçin bu neden, neden sınırlar, neden politika, gazeteler, bankalar, borsa ve ticaret vb. neden hep bunlar?” (s. 183). Tüketim toplumunun kamusal alanını kuran eril kimlikleri evlerinin dışında çalışarak para kazanıp söz konusu tüketim döngüsünü tamamlar; bu döngü toplumun kural koyucu kurumları olan üniversiteler, fabrikalar vb. tarafından beslenir. İnsanoğlu her gün aynı kayıtsızlıkla gazetesini okuyup, radyosunu dinlerken geçim sıkıntısına girmemek için eve para getirir ve kendi kurduğu bu rutinin bir nesnesine dönüşür. Topraktan oluşan Hanslar’ın dünyasındaki hayatlar, kadınlar ve erkeklerin davranış biçimleri önceden tamamlanmış modellerle yinelenir.

Değişime açık olmayan tamamlanmışlık durumunun insanoğluna, erkeklere ve kadınlara, aktarımı, anlamları sabitlenmiş kavramlarla inşa edilmiş bir dilin olanaklarıyla gerçekleşir. Dil, insanoğlunun durağanlığını, tutuculuğunu ve aymazlığını aktardığı kadar bir yandan da yinelenmelerin döngüsünü tamamlayabilmenin olanaklarını içinde taşır. Ancak hayatlar kadar durgundur

bu dilin sınırları: "Senin konuşmalarında işte öylesine açık seçikti her şey: Kristaller, yanardağlar ve küller, buzlar ve içlerinde yanan ateş" (s. 188). Dilin gücü insanoğlu tarafından keşfedilmiştir. Her durum için kavramları ve sözcüklerden oluşmuş şablonları vardır. Kavramlar kullanılırken hiç üzerlerine düşünülmez. Sadece kullanılır sözcükler. Dil üzerine çok düşünmeden duruma göre sarfedilen gelişigüzel sözcüklerden oluştuğu kadar bir oyundur aslında. Undine için aşk, hayaller ve dilin kendisi de oyunlardan ibarettir. İnsanoğlu hayatını yaşanılabilir kılabilmek için oyunları bulmuştur. Oyunlar hayatı kolaylaştırır ne de olsa. Çünkü her oyunda oyuncuların rolleri ve pozisyonları bellidir: "Oh; oyunu bu kadar güzel kimse oynayamazdı, ey siz canavarlar! Keşfetmediğiniz oyun kalmadı, sayı ve sözcük oyunları, düşsel oyunlar, sevi oyunları" (s. 188). İnsanoğlu oynadığı bu oyunlarda gerçekliği taklit eder ve bunu da gerçeklik diye nitelendirir Undine açısından: "Adeta öldüresiye gerçek" (s. 188). Kendi dilinin olanaklarıyla yarattığı bir gerçekliktir bu insanoğlunun. Oyunsu bir gerçeklik. Yanılsamaları, değişmez kuralları, uzlaşmaları, sabit anlamları içeren bir dildir bu. Böylesi bir dilin etkisinden kurtulabilmek Bachmann'a göre farklı bir dilin sınırlarını zorlayarak gerçekleştirilir:

Çünkü kalıcı olan şu değil mi: önümüzde hazır bulduğumuz bu kötü dil ile zorlanarak, henüz gerçi yönetimi ele geçirmedikimiz, ama sezgilerimizi yöneten ve öykülememiz gereken o öteki dilin kapılarını zorlamamız gerekmiyor mu? (Bachmann 1989b: 103)

Undine yaşadığı su dünyasında fırtınalar, akıntılar, dalgalarla devingenlik, değişkenlik gösteren hayatına koşut kavramlarının da anlamlarının yeniden kurgulama çabasını görmek olası. Toprak dünyasının sabitliğine karşın kendi su dünyasında ürettiği dil yaratıcılığın izlerini taşıyan yazının dilidir. "Kendim ile kendim arasındaki o ıslak sınır..." (s. 180) bu sınır tıpkı kendi dünyası gibi değişkenlik gösterir. Anlatıcının iç dünyasını ikiye bölen çelişkilerin yansımasıdır bu. Toprakla su, yukarıyla aşağısının sınırlarında olan, kimileyin varoluşun kimileyin dilin kıyılarına kucaklayan bir kadındır konuşan. Metnin sonunda imgelerle kurduğu kendi dünyasına davet eder: "Gel! Yalnız bir kez! / Gel!" (s. 189). Bu aynı zamanda yeni bir öznenin inşasını temin edebilmek için kendisini ifade edebilmenin sınırlarını zor-

layan bir öykücünün çağrısıdır. Bachmann'ın deyişiyile metinsel düzlemde yaratılan bir ütopya'da anlamları yeniden kurarak nefes alma çabasıdır:

Ama işte, hiç bir zaman tümüyle sahip olamayacağımız o sezilen dile öykünmekten söz ediyorum. Bir dize ya da sahne de somutlaşan, bitmemiş bir parça halinde sahibiz ona yazında; o ütopyayla karşılaştığımızda derin bir soluk alıyor ve onunla beraber dile getirdiğimizi kavırıyoruz. (Bachmann 1989b: 104)

Kaynakça

- Albrecht, M, Götsche** (2002): *Bachmann, Leben-Werk-Wirkung*, Metzler Verlag.
- Baackmann, Susanne** (1995): *EinNichts, ...einegeträumteSubstanz?*, Ingeborg Bachmann, *Textund Kritik*, Heinz, Ludwig Arnold (Hg.), XI / 95, 71-83.
- Baumgard, Reinhard** (2001): *IhrMenschen! IhrUngeheuer!*, in: *Einsamsindalle Brücken*, Piper Verlag, München.
- Beicken, Peter** (1988): *Ingeborg Bachmann, Beck'sche Reihe*, München.
- Bachmann, Ingeborg** (1982): *Das dreißigste Jahr*, dtv, München.
- Bachmann, Ingeborg**(1989a): *Otuz Yaş*, Çeviren: Kamuran Şipal, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Bachmann, Ingeborg** (1989b): *Frankfurt Dersleri*, Çeviren: Zeynep Sayın, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Bachmann, Ingeborg** (1998): *Tufandan Sonra*, Hazırlayan ve Çeviren: Ahmet Cemal, Metis Yayınları.
- Dischner, Giesela** (1981): *Fridrich de la Motte-Fouqué: Undine (1811)*, in: Lützel, Paul Michael (Hg.), *Romane und Erzählungen der deutschen Romantik*, Stuttgart.
- Erhat, Azra** (1984): *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitapevi.

Fouqué, Friedrich de la Motte (2011): *Undine*, Çeviren: Zehra Kurttekin, Can Yayınları.

Golisch, Stefanie (1997): *Ingeborg Bachmann*, Junius Verlag, Hamburg.

Dorowin, Hermann: „Ingeborg Bachmann: *Undine geht*“ verfügbar unter: http://www.uni-due.de/literaturwissenschaft-aktiv/nullpunkt/pdf/bachmann_undine.pdf [letztes Zugriffsdatum: 02.03.2011].

Windisch, Corinna (2002): Der Wasserfrauen-Mythos aus weiblicher Sicht Ingeborg Bachmanns „Undine geht“ und Judith Hermanns „Rote Krallen“ -ein Vergleich, verfügbar unter: http://genderini.files.wordpress.com/2009/01/der_wasserfrauen_mythos_aus_weiblicher_sicht_liwi_windisch1.pdf [letztes Zugriffsdatum: 02.03.2011].